

Oponentský posudek diplomové práce

Martin Beneš: Epistemologické limity vybraných přístupů k jazyku

1. Charakteristika

Diplomová práce Martina Beneše se zabývá metodologií lingvistiky jako vědního oboru. Autor sám ji charakterizuje slovy Jaroslava Peregrina jako soubor „poukazů na problematičnost vědeckého lingvistického poznání“. Nejedná se přitom o lingvistické poznání ideální, ale o jeho jednotlivé instancie v podobě vybraných přístupů k jazyku od druhé poloviny devatenáctého století dodnes (od historickosrovnávací jazykovědy přes strukturalismus po generativismus a kognitivní vědu). Autor si nejprve jako axiom práce volí tezi, že podstatou zkoumání jazyka je hledání odpovědi na otázku, jak je možná řeč. V celém textu se poté soustředí zejména na dvě překážky, jež mohou různým jazykovědným přístupům bránit v (úspěšném) odpovídání na tuto základní otázku: tyto dvě překážky autor nazývá redukcionismem a perspektivismem. Pohled na různé lingvistické přístupy skrze tato dvě kritéria vytváří možnost kontrolovaného porovnávání adekvátnosti jednotlivých teoretických popisů.

2. Hodnocení a poznámky

Tato diplomová práce se vyjadřuje k metodologickým problémům, které si dnes v české lingvistice podle mého názoru neklademe dostatečně. A přitom by si to současná poměrně komplikovaná situace zaslouhovala. Dovolím si upozornit jen na několik aspektů současného vývoje: nějakým způsobem (a je třeba ptát se jakým) zde pokračuje strukturalismus, rozvíjejí se rozličné parolové disciplíny, kognitivní lingvistika v několika podobách, existují zde zastánci korpusové lingvistiky jako samostatné lingvistické metody, částečně sem proniká současná podoba generativismu, funkcionalistické typologie i experimentální metody zkoumání jazyka, například psycholingvistické.

V této souvislosti vnímám předloženou práci jako cenný pokus, jak přispět k objektivnímu usouvztažení a hodnocení jednotlivých přístupů k jazyku. Podstata práce podle mne netkví v detailním popisu jednotlivých přístupů, ale v tom ukázat nosnost zvolených kritérií pro hodnocení adekvátnosti jednotlivých popisů jazyka. Autorovi tedy nešlo o úplnou rekonstrukci vědeckých revolucí v lingvistice za posledních sto padesát let (domnívám se, že z toho důvodu je ospravedlnitelné, že v přehledu chybí například americký strukturalismus a deskriptivismus, bez jehož poznání je nemožné kontextově správně zasadit předmět zkoumání a ústřední otázky generativní gramatiky). Celkově bychom práci mohli hodnotit jako úvod do dané problematiky, prvotní ověřování přínosnosti takto postavených úvah. I tak zde nacházíme místa přesného popisu nedostatků a rizik vědeckého popisu (například vyvrácení Searlova vyplývání 4 propozic pro podporu realismu na straně 13 nebo příklad s kružnicí Lobačevského na straně 16) a za velký přínos textu považuji i to, že podněcuje mnoho specifitějších otázek hodných budoucího zodpovězení.

Jak by bylo možné téma této práce rozvíjet, je patrné už při pohledu na seznam odborné literatury. Největší mezera je tu zřejmě v literatuře zaměřené generativně, například Chomského článek uvádějící čtvrtou rovinu adekvátnosti *Beyond Explanatory Adequacy* (2001) nebo kniha *Linguistic Minimalism* (2006) od Cedrika Boeckxe by autorovi umožnily přesvědčit se, zda se skutečně od 60. let cíl a smysl generativní gramatiky navzdory různým teoretickým proměnám nezměnil, jak se v diplomové práci tvrdí.

3. Otázky

a) Autor při pohledu na lingvistické teorie vychází ze *Struktury vědeckých revolucí* T. S. Kuhna. Ráda bych položila jednu metalingvistickou otázku, a to zda vidí Kuhnovu teorii jako adekvátní pro popis vývoje vědy, nebo i v ní spatřuje nějaká rizika, jichž bychom si měli být vědomi.

b) Zajímalo by mě, zda diplomant opravdu čte *Kurz obecné lingvistiky* jednoznačně tak, že F. de Saussure langue nepojímal jako ontologickou entitu. Bylo by možné podpořit toto tvrzení citátem z Kurzu?

c) Nerozumím tomu, proč ve sledu přístupů autor zařadil generativismus až za kapitulu o parolových disciplínách a komunikačně-pragmatickém obratu. Ten se přece nejčastěji interpretuje jako reakce na přílišnou formalizaci uvažování o jazyce, a ta byla charakteristická právě pro generativismus, nikoliv pro strukturalismus, který v diplomové práci předchází.

Práce místy vykazuje určitá pochybení v interpunkci oproti kodifikaci, ale celkově je její stylistická i pravopisná úroveň dobrá.

Diplomová práce Martina Beneše jednoznačně splňuje požadavky kladené na diplomové práce a ráda ji doporučuji k obhajobě.

Hodnocení: výborně

V Hořovicích dne 18. 5. 2009

Eva Lehečková